

Skatulyák

VISSZHANG - LI. évfolyam 27. szám, 2007. július 6.

Takács Tibornak - várakozásával ellentétben - nem rovom fel, hogy recenszensként e témában (E. L.: Köztársaság tér, 1956) nem folytatott levéltári kutatásokat ([A források tere](#), *ÉS*, 07/24.). Szerintem nem én, hanem ő nincs tisztában a műfajokkal. Szakolczai Attila ugyanis vitairatot jelentetett meg, nem recenziót ([Népköztársaság tér 2006](#), *ÉS*, 07/20.), amelyben azt akarja bizonyítani, hogy jobban ismeri nálam a Köztársaság téri '56-os eseményeket. Fenntartom a véleményemet, hogy kellő források ismerete nélkül ez nevetséges állítás. Csakhogy - minden jel szerint - Takács a kötetemet sem olvasta (Köztársaság tér, 1956. 1956-os Intézet, 2006), és így kénytelen volt Szakolczai prekonceptiózus opusára hagyatkozni. Ez már nem túl elegáns megoldás egy recenzenstől. (Mink András írásából - Köztársaság tér, 1956-2006, Beszélő, 06/12 - lehetséges, hogy más következtetésekre jut.)

Továbbra is abszurd állításnak vélem, hogy kötetem hasonló lenne a Hollós-Lajtaiéhoz. Azt a bírálatát sem fogadom el, miszerint én lemondok a történetírással járó szabadságról és felelősségről. Ám elengedhetetlennek tartom, hogy az események rekonstruálásakor állításaim forrásokkal legyenek alátámasztva.

Takács írásából úgy tűnik, mintha nem tudná: sokféle levéltári forrás van, és egyébként is többnyire ellentmondásban állnak egymással. Nem számítottam arra, hogy épp egy levéltáros hagyja ezt figyelmen kívül. Tehát a történész feladata az is, hogy ezeket ütköztesse. Az immár unalomig ismételt forráskritikai szempontokat, jelentem, én sem szoktam figyelmen kívül hagyni.

Tény, hogy az 56-os események vizsgálatánál előnyben részesítem a levéltári források jelentős részét a visszaemlékezések többségénél. Nem véletlenül. Csak egy példa: most láttam ismét Dézsy Zoltán e témát érintő filmjét (Pincebörtön I-II.), amelyben a két legtöbbet beszéltetett "koronatanú" a magát a pártház karhatalmista védőjének mondó Olexa József és a Corvin köziek egyik alparancsnoka, Pongrátz Gergely volt. Valóságban Olexa József nevű karhatalmista nem is létezett a Budapesti Pártbizottság védői között, Pongrátz Gergely pedig nem vett részt az ostromban, mivel abban az időben a katonai vezetőkkel, köztük ellenlábásával, Maléter Pállal tárgyalt a Corvin közben.

Standeisky Éva nem tudományos értekezést írt, hanem publicisztikát ([Így azért ne!](#) *ÉS*, 07/22.), amelyben szelíden - ámde teljesen jogosan! - tudományetikai szempontból bírálta Szakolczai Attilát, aki ebből semmit sem értett ([Szakmai alap](#), *ÉS*, 07/26.). Sebaj, az idő neki dolgozik.

Ellenben hosszasan próbálta kikezdeni Standeisky szakmai hitelességét, amely aligha szorul a védelmemre, az eddigi művei önmagukért beszélnek. Ezután a szakmai alapjával kápráztat el, de csak addig, amíg a konkrét kérdéseket nem feszegeti.

Bár szakmai vitával többé már nem kívánja a nívóját rontani velem - ahogy ezt tudatta is az *ÉS* hasábjain - a tényeket mégis fontosnak tartom ismét rögzíteni. Megjegyzem még, hogy az egykori résztvevő sem támasztja alá állításait, sőt... (Radnai György: [A szemtanú jogai](#), *ÉS*, 07/26.)

1. Mező Imre - bár a reform híve volt - a forradalom ellen harcolt.
2. A Köztársaság téri pártházban titkosan szervezték a forradalomellenes munkásmilíciát, és ennek nem mond ellent az sem, hogy ezzel egy időben rádiófelhívást is közzétettek, amelyben azt akarták elérni, hogy a kommunisták csatlakozzanak az új fegyveres testületekbe.
3. Október 30-án, a BM-ben tartott értekezleten (a Köztársaság téri pártház ostroma után) született döntés arról az új nemzetőrsegről, amely másnap a Kilián laktanyában alakult. Ezért írtam korábban, hogy 30-án

ez a nemzetőrség még csak embrionális formában létezett. (Szakolczai itt valószínűleg félreértett: én azt állítom/állítottam, hogy ennek a két ülésnek szoros köze volt egymáshoz, de a korábbi nemzetőrségi szerveződéshez nem, legfeljebb csak Kopácsi Sándor személye.)

4. Szakolczai azt gondolja, hogy a szerepek minden esetben tisztázottak voltak. Pl. az a járőr, amelyre időnként hivatkozik, rendőrökből hirtelen átlényegült nemzetőrökből állt, akik úgy kerültek az egész eseménysorba, mint Pilátus a Krédóba. "...még nagyobb hibát követett el a pártház őrsége, amikor elzavarta a "párthadsereg" járőrét" - írja. Az ilyesfajta felfogás nem más, mint lépcsőházi okoskodás.

Szakolczai skatulyákban gondolkodik, lehetetlennek tartja, hogy valaki reformpárti létére bizonyos szituációkban támogathatja a retrográd vonalat is. Mivel én ezt állítottam, végleg elástam magam nála. Márpedig Nagy Imre (és Mező) esetében is bebizonyosodott az a közhely, hogy az emberi lélek rendkívül bonyolult, a tettek - különösen a váratlan, nehezen átlátható helyzetekben - utólag magyarázatra szorulhatnak.

"1956. X. 24-én reggel Nagy Imre rádióbeszédet mondott. Felszólított a rend helyreállítására, parancsot írt alá katonai rögtönítélő bíróság megalakítására, amelynek jogában áll a helyszínen azonnali ítéletet hozni bárki ellen, aki ellenállást tanúsít. A banditák [a felkelők - E. L.] azt terjesztik, hogy Nagy elárulta a felkelést. Nagy később hasonló értelmű beszédet tartott. Egyebek között elmondta, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya hívta be Budapestre a szovjet csapatokat. [...] Nagy határozottan és bátran cselekszik, minden tekintetben hangsúlyozza, hogy egy véleményen van Gerővel. Maga Gerő mondta a szovjet elvtársaknak, hogy egyesek tiltakoznak az ő első titkárrá történt választása ellen. Nagy aláhúzta, hogy a KV egyetlen tagja sem tiltakozott Gerő személye ellen, ezt csak elszigetelt egyének teszik." (1956. okt. 24-i moszkvai értekezlet. Közli: Hajdu Tibor. 1956-os Intézet Évkönyve, 1992, 154-155. o.)

És mit ír a Szakolczai által két legelfogadottabb szerző?

"Visszaemlékezések egy része szerint kifejezetten támogatta a segítségkérést [a szovjet beavatkozást], többek szerint csupán nem szólt ellene." "Donáthék elkeseredetten tapasztalták, hogy Nagy cserbenhagyta őket, nemcsak azzal, hogy Gerő mellett vállalta a kormányfői tisztséget, hanem azzal is, hogy nevét adta a statáriumhoz, a kormány nevében kiadott kényszerintézkedésekhez." Ripp Zoltán: A pártvezetés végnapjai (Napvilág, 1997, 187., 211. o.)

"[Gerő október 23-án] közölte, hogy a szovjet csapatok parancsot kaptak, hogy Budapest felé vonuljanak. A jelenlevők [köztük Nagy Imre - E. L.] Gerő Ernőnek ezt a közlését szó nélkül tudomásul vették." (Idézet Nagy Imre kihallgatási jegyzőkönyvéből - Rainer M. János.) "Októberben elterjedt a városban, hogy Nagy Imre "fogoly", mert az emberek nem tudták sem megmagyarázni, sem elhinni, hogy akiben bíztak, ilyen közleményekhez adta a nevét. Nagy Imrét a magyar és a szovjet párt vezetésének döntései valóban foglyul ejtették, ha nem is oldalához szegezett géppisztollyal." (Rainer M. János: Nagy Imre II. 1956-os Intézet, 1999. 247., 252. o.)

Mindezek természetesen a legkevésbé sem jelentik azt, hogy Nagy Imre rákosista lett volna. (Mint ahogy Mező Imre sem volt az.) A magánvéleménye - ahogy ez köztudott, de a vizsgálat során vallotta is - eltért a pártvezetéstől, ám mégis ez utóbbit képviselte. Gyors stabilizálódásra számított, és arra, hogy folytathatja a reformpolitikáját, amelynek köszönhetette korábbi népszerűségét.

Eörsi László